

ענב עזריאל (טרייבטש) ז"ל

כינויים: עזריליק, ברק

נולד ב-1927 בתל-אביב.

גויס לפלמ"ח ב-1943, עבר לפלי"ם ב-1947.

נפטר ב-9.12.1996

הביאה לדפוס: בילהה ענב

ה ע ם נ ה ר י ם ' ם

אלחוט אותה הפעיל - לבדו - כבר חודשיים, ה"גדעוני" ירידה צפירי. השלושה הפעילו את התחנה ועמדו בקשר עם הארץ. הבולשת הפריסאית גילתה אותם והם נעצרו. ככלא שהו כחודשיים שבמהלכם נחקרו ואף הוכו. לאחר חודשיים, כל הנראה בהתערבות דוד בן-גוריון, שוחררו השלושה.

תוך כדי המתנה להכשרת אוניה קטנה שכינויה היה "ברק", כשהם הצופן של עזריאל, הוא הדריך קבוצה של 23 צעירים, חברי ה"הגנה" בצרפת. הקבוצה שוכנה בבית שכונה "זבולון", ברחוב ליד הים, במרסיי.

עזריאל העביר את הקורס בשיטה ובאווירה שהכיר מימי הקורס שלו בג'זעארה. הזמן שעמד לרשותו היה קצר והקורס היה אינטנסיבי. הצעירים גילו התלהבות ורצינות ואחד מהם, מקס בינט, היה סגנו של עזריאל על אוניית המעפילים "יציאת אירופה". לימים, מקס שהיה קצין ביחידה 131 של אמ"ן, פעל בקהיר כמרגל עצמאי אך קיים קשר עם הרשת שפעלה במצרים וסיפורה ידוע בכינוי "עסק הביש" או "פרשת לבון" (כני מוריס, מלחמות הגבול של ישראל, 1949-1956, תל-אביב 1996, עמ' 347). איתם נתפס ביולי 1954. מקס לא המתין לפסק הדין והתאבד בקפיצה מחלון המשטרה החשאית בה נחקר.

בינתיים נרכשה והוכנה להפלגה ה"ברק", שתפקידה היה להעביר מעפילים מ"חיים ארלוזורוב" לחופי ארץ-ישראל, שכן חבל היה לאבד אוניה גדולה שהוכשרה לשהייה ארוכה בים אם תיתפס על-ידי הבריטים. על ה"ברק" לא הותקנו דרגשים, בהתחשב בעובדה שלפניהם הפלגה קצרה יחסית ולא יהיה צורך בשינה. עזריאל התקין את מכשירי הקשר עם צוות שחצו צרפתי וחציו טורקי וזה אינו מבין את שפתו של האחר יצאה הספינה לדרך, כאשר אלכס שור ועזריאל מנסים לתרגם ולתקשר בין הצדדים, למרות שידעוניהם בצרפתית היו דלות מאוד וטורקית לא ידעו כלל. בעקבות שריפות שפרצו במנועה שהתה הספינה זמן רב בתיקונים באיטליה, וכאשר הגיעה לעזריאל הוראה להגיע למילנו שמח לעזוב את הספינה ולקבל עליו משימה אחרת.

פלמ"ח ופלי"ם

בבית הוריו בתל-אביב, פגש עזריאל פעילי "הגנה" רבים ביניהם משה סנה ויצחק שדה. דמותו הכריזמטית של יצחק שדה ואחיו המבוגר, בן-ציון, שהיה כבר פלמחאי, השפיעו עליו רבות. בסיימו את הכתה השביעית והוא טרם בן 17, הצטרף לאוהלי הפלמ"ח בקבוץ יגור ומשם המשיך במסגרת פלוגה ד' של הפלמ"ח לקבוץ רמת-הכובש, שם חווה את "החיפוש הגדול" שערך הצבא הבריטי בנובמבר 1943 אחר נשק מוסתר ופעילי הגנה. החיפוש היה פרוץ ואלים, אך חזותו הצעירה של עזריליק תעתעה במחפשים והוא לא נפגע. הפלוגה התאמנה ועבדה בשנים 1943 ו-1944 גם בקיבוצים שדה-נחום, בית השטה ועין חרוד. במהלך התקופה זו עלתה פלוגה ד' על הקרקע בגליל העליון והקימה את האחוזות, שמאוחר יותר הוקם בה המושב רמות נפתלי. בהיותו בכיתת הקשר של צביקה זמיר בקבוץ עין-חרוד שלח אותו צביקה לקורס קשר של הפלמ"ח. גאה באמון הרב שנתנו בו מפקדיו, התייצב עזריליק בג'זעארה ויחד עם קבוצת נערים ונערות למד להפעיל מכשירי אלחוט "מורס", כתבי סתר ועוד.

פעילותו הראשונה כ"גדעוני" היתה הפעלת רשת אלחוט במצרים. במשך כעשרה חודשים שהה בקהיר, כשהוא מחופש לחייל בריטי והעביר הוראות הפעלה לגיוס חברי "הגנה" במצרים והפעלתם. כמו-כן העביר הוראות לפעולות ההעפלה ממצרים בדרכי היבשה והים. בעקבות הקשר עם אנשי ההעפלה, במיוחד עם מוקה לימון, ההתוודעות אל נושא העלייה הבלתי ליגלית וניסיונו בחיי מחתרת, הבין עזריליק שהוא עתיד לקחת חלק במפעל ההעפלה עצמו. בתום שליחותו בקהיר שב לארץ והכין עצמו לעלייה להתיישבות.

בעוד עזריאל מתנסה בעבודה חקלאית במושב כפר-יהושע, הופיע לפתע גרישה (צבי שיינקמן, פעיל בעלייה ב') ולקח אותו לנמל חיפה. שם, ללא חפצים אישיים, הסכרים או הוראות, עלה על אוניה והפליג למרסיי וכך גם אלכס שור, גם הוא חבר פלי"ם. בלה-בזינה ליד פריס, מחנה של ילדים יהודים יתומים שנאספו לאחר המלחמה, היתה תחנת

מערכת הקשר כללה גם תקשורת בשיטה עתיקת יומין. לא היה רצוי שכל הודעה תשודר ברמקולים באוזני כל באי האונייה, במיוחד הודעות שעשויות לעורר בהלה וחרדה. עריאל ארגן צוות של "רצים" והודעות אלו ניתנו בידי מעפילים ואף ילדים שלמדו עד מהרה להכיר את כל פינות האונייה ומבואותיה.

ביום השביעי להפלגה, יום המישי ה-17 ביולי 1947, ציפה כל היישוב בארץ לשידור מהאונייה אקסודוס. לראשונה בתולדות ההעפלה נכנסו האונייה ואנשיה וכל הקורות אותם אל בתי האנשים באפן החי ביותר. כאמצעות כבל ארוך שהכין הגיע עזריאל לסיפונים שם שרו עשרות ילדים שירי פלמ"ח ופרטיזנים. עזריאל שידר נאום וכו תאר אך משחתות מלוות את האונייה ומטוס חג מעליהם והמחיש את האיום. על האונייה היה הכומר ג'וזף גרואל, אשר שידר פנייה באנגלית לועדת האו"ם בירושלים ועיתונאים פרסמו את הנאום בכל העולם. כאשר פרץ הקרב עם חיילי הצי הבריטי שידר עזריאל כל העת על הקורה אונייה בשידור ישיר וללא צופן, ותושבי הארץ היושבים בטח בבתיים חוו את הקרב והזדהו הזדהו גמורה עם המעפילים, ושוב פרסמו העיתונאים את הדרמה הגדולה לעולם הרחב. וכך אמר יגאל אלון לעזריאל לאחר מכן (אקסודוס משרד, 149): "השידורים בהם תיארת את הקרב וכל מה שקרה, בצורה כל-כך חיה ומוחשית, עשו היסטוריה...".

לעזריאל נועד תפקיד מיוחד במינו באותה הפלגה גורלית, שהאירועים הקשים ובהם הקרב וגירוש המעפילים לגרמניה, העלו את נושא העלייה והצורך במדינה יהודית לראש סדר היום הציבורי באירופה ובארצות-הברית.

חיל הים, שירות הביטחון הכללי ואזרחות

במלחמת העצמאות היה עזריאל עוזרו של מכבי מוצרי, קצין קשר ראשי של השיירות לירושלים וכאשר נסגרה הדרך לשיירות עבר לחיל האוויר ואף שם היה קצין קשר. בקרב נבי דניאל צורף עזריאל בקשר למטוס שנשלח להפציץ את הערבים המתקיפים את השירה. רק שניים יכלו לעלות על המטוס ולכן לא נשלח מפציץ והתפקיד נפל על עזריאל שהטיל פצצות בוטא - גאז על האויב. בהפוגה הראשונה ירד מירושלים, הצטרף לחיל-הים והקים את מחלקת הקשר כקצין קשר ראשי של המחלקה. במהלך שירותו נרכשו מכשירי אלחוט והגיעו מכשירי המכ"ם הראשונים לספינות חיל-הים, שמנו בקיץ 1948:

שתי קורבטות, יאכטה, שתי נחתות ושוברת קרח קנדית וכן מספר ספינות משמר וסירות מנוע. בשנת 1951 גויס לשירות הביטחון הכללי, אך קודם לכן השתתף וסיים בהצלחה את קורס הטייס הראשון של חיל-האוויר שהתקיים ברומא.

עם שחרורו פנה לעסקים שהשתרעו על פני תבל. עסקיו

סיפור ב"אקסודוס" מופיע במלואו בספרים רבים. כאן הובא חלקו כמיוחד של עזריאל ענב הנשען על שיחות עמו ועל ספרו של ניסן דגני "אקסודוס משרד".

ביולי 1947 עגנה בנמל סט בדרום צרפת אוניית מעבורת שהוכנה לשאת על סיפונה 4500 איש, נשים גברים וילדים, לארץ-ישראל. הפלגתה היתה בניגוד למדיניות הבריטית שאמרה שלארץ לא יכנס אדם מעבר למכסת הסרטיפיקטים שהחליטה עליה ממשלת בריטניה ואשר כמובן לא הספיקה אפילו למצער.

כמו מרבית אוניות ההעפלה, קבלה שם בעל משמעות. היתה זו האונייה הגדולה ביותר עד כה ושמה "יציאת אירופה" ובלעז "אקסודוס", כמו ניבא את המאורעות שפקדו אותה במהלך ההפלגה ההיסטורית.

השם הלועזי שכל נוצרי אשר ידע מעט תנ"ך הכיר את הסיפור מאחוריו שירת את התפקיד הנלווה שלה.

תפקידה הראשון של ה"אקסודוס" היה להביא את המעפילים לחופי הארץ. אך מאחר ומרגע שהגיעה לאירופה החלו הבריטים לעקוב אחר מהלכה, היה ברור שיפרוץ עימות עם הצי הבריטי וחייליו, הרי שתפקידה הנוסף היה תקשורתי ולא היה שם שיתאים יותר למטרה זו.

רב-החובל של האונייה היה אייק אהרונוביץ', מפקדה יוסי הראל וכן היו עליה מיכה פרי, סימה שמוקלר, אחראית על הבריאות, צבי קצנלסון (מירי) ועוד. עזריאל היה אחראי על מערכת הקשר ולעזרתו עלו שני אלחוטאים נוספים, אחד מהם היה מקס בינט והשני המתנדבים האמריקאים. מכשירי האלחוט עוררו התפעלות ושמחה בקרב הצוות. לראשונה היה על האונייה מכשיר רדיו שניתן היה לשדר ממנו אל תחנות רדיו אחרות ושידורי ה"אקסודוס" אכן נקלטו במכשירי הרדיו הביתיים בארץ-ישראל. בארץ היתה באותה שעה ועדה של האו"ם שתפקידה היה לברוק את המצב ולהמליץ על עתידה של ארץ-ישראל. השידורים הופנו אל היישוב ואל אנשי הוועדה. עזריאל בן העשרים ניצל עד תום את ההזמנות שניתנה לו לשתף את היישוב העולם בנעשה על האונייה.

על-מנת לנצל היטב את מערכת הקשר שבידיו הכין עזריאל שלוש רשתות לשימוש יום-יומי ואחת נוספת לעימות הצפוי עם הבריטים. שלושת הרשתות כללו אחת לשידור והאזנה בגלים בין-לאומיים, כך יכלו לקלוט שידורי מזג אוויר ולשלוח מברקים. הרשת השנייה נועדה לקשר עם המוסד לעליה ב' ואוניות אחרות של המוסד. לרשת השלישית ייחס עזריאל חשיבות רבה. זו היתה הרשת שנועדה לתקשורת פנימית באונייה ובאמצעות מערכת של רמקול ומגאפונים ניתן היה להעביר הוראות והודעות למעפילים או להזעיק אנשים במהירות. ברשת זו פעלה תחנת השידור של האונייה ששיררה שבע שעות ביום והיא תרמה לגיבוש המעפילים וליצירת אוירה של בטחון

הן בפוליטיקה הישראלית כגון קבלת ההחלטה על הקמת ממשלת האחדות כביתו של עזריאל, והן במדיניות החוץ של מדינת ישראל בה הפגיש עזריאל את משה דיין ועזר וייצמן עם ראשי מדינות שלא קיימו יחסים דיפלומטיים עם מדינת ישראל, לדוגמא ראש ממשלת הודו. עזריאל ובלה רעייתו תרמו את "מרכז ענב" בתל-אביב, בו מתקיימות פעילויות תרבותיות רבות. הוא אף החל ביוזמה להקמת מחיאון לתולדות העיר בבניין העירייה הישן, אך נפטר בעיצומה של המלאכה ועתה ממשיכה משפחתו בהקמת המוזיאון.

כללו אספקת בשר לישראל, לצה"ל, לצבא האמריקאי בוויטנאם ועוד. כן פיתח רשת של מרכזים רפואיים בארצות-הברית ועסקים נוספים. תוך כדי פעילותו הכלכלית הענפה סייע למוסד במסגרת מילואים, ומרבית פרטי פעילותו זו חסויים עד היום. בעת שהותו הממושכת באפריקה היווה עזריאל זרוע ביצועית חסויה של המוסד שהשתרעה על-פני מספר ארצות ופעלה מטעם ממשלת ישראל. קשריו ההדוקים עם משה דיין ו"ל ושמעון פרס יבל"א ובמיוחד חברותו רבת השנים עם יצחק רבין ו"ל ואריאל שרון יבל"א תרמו לפעילותו הדיפלומטית החשאית

נכתב ע"י דניאלה-רן

"יציאת אירופה" ברציף הדמעות בנמל חיפה - לקראת גירושם. עיתונאים ומשקיפי האו"ם אינם מורשים להתקרב לאוניה.